

УДК 351.77(477)

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПЕРЕЛІКУ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ ОБ'ЄКТІВ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Олена ТЕРЗИ,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри філософії і біоетики
Одеського національного медичного університету

АНОТАЦІЯ

Здійснено аналіз нормативно-правових актів та наукової літератури, в яких міститься перелік та класифікація об'єктів у сфері охорони здоров'я. Зроблено висновок про відсутність оптимального правового акта з переліком медичних закладів, їхня застарілість, неврахування тих об'єктів управління, які створені в сучасних умовах для надання всебічної медичної допомоги населенню. Зазначено різні підходи науковців до класифікацій об'єктів управління у сфері охорони здоров'я, їхня невідповідність визначеному законодавством переліку. Вказано на спеціалізацію тих медичних закладів, становлення й організація яких буде сприяти наданню ефективної медичної допомоги населенню.

Ключові слова: об'єкти, охорона здоров'я, реформування медичної сфери, медична допомога, класифікація.

THE DETERMINATION OF THE LIST AND CLASSIFICATION OF OBJECTS IN THE FIELD OF HEALTH PROTECTION

Olena TERZI,

Candidate of Law Sciences,
Associate Professor of the Philosophy and Bioethics Department
of Odessa National Medical University

SUMMARY

The legal status, profile and direction of institutions in the field of health care according to the levels of medical care is considered. The main attention is given to the characteristics of secondary (specialized) medical aid facilities, such as: multidisciplinary intensive care hospitals, rehabilitation (rehabilitative) treatment hospitals, planned treatment, hospices, consultative diagnostic centers, hospitals for rendering medical and social assistance and such tertiary care facilities, as multidisciplinary and specialized hospitals, their emergency and planned counseling departments, specialized dispensaries. The peculiarity of functioning of separate medical institutions, namely: hospice, hospitals for rendering medical and social assistance, is determined; general signs of medical institutions of public health services of a secondary level are outlined.

Key words: objects, healthcare, medical sector reform, medical aid, classification.

Постановка проблеми. Об'єктом у сфері охорони здоров'я визначається юридична особа будь-якої форми власності й організаційно-правової форми або її відокремлений підрозділ, що забезпечує медичне обслуговування населення на основі відповідної ліцензії і професійної діяльності медичних (фармацевтичних) працівників [1].

Актуальність теми дослідження полягає в необхідності встановлення ієрархічної моделі управління такими об'єктами із вказівкою на завдання та спрямованість надання медичної допомоги кожній особі та населенню загалом; встановлення моніторингу та надання оцінки діяльності кожного закладу, встановлення контролю за виконанням поставлених перед ним завдань та ін.

Стан дослідження. Зазначена проблематика досліджується такими фахівцями, як: О. Бабійчук, О. Баєва, Ю. Губський, О. Козлова, О. Лупіна, А. Симонян, І. Сенюта, Л. Ярулліна й іншими. Ними розглянуті різнобічні аспекти правового статусу закладів у сфері охорони здоров'я та надання медичної допомоги. Однак фактично відсутній аналіз переліків таких закладів, викладених у нормативно-правових актах, їх класифікація, відповідність діючих об'єктів у сфері охорони здоров'я потребам сьогодення.

Мета та завдання статті – розглянути систему об'єктів у сфері охорони здоров'я, оптимальність їх переліку в нормативно-правових актах і класифікацію.

Виклад основного матеріалу. Невід'ємним складником системи охорони здоров'я є об'єкти управління.

У наказі Міністерства охорони здоров'я (далі – МОЗ) про перелік закладів охорони здоров'я від 28 жовтня 2002 р. № 385 зазначені:

1) лікувально-профілактичні заклади (багатопрофільні, однопрофільні, спеціалізовані, особливого типу); амбулаторно-поліклінічні заклади; заклади переливання крові, швидкої та екстреної медичної допомоги; санаторно-курортні заклади;

2) санітарно-профілактичні заклади; заклади санітарної просвіти; заклади громадського здоров'я; Центр превентивної медицини Державного управління справами;

3) фармацевтичні (аптечні) заклади;

4) Бюро судово-медичної експертизи, Головне бюро судово-медичної експертизи, інформаційно-аналітичний центр медичної статистики та ін.;

5) заклади медико-соціального захисту;

6) установи / заклади системи соціального захисту населення [2].

Зауважимо, що наведений перелік є досить широким і надає класифікацію медичних закладів, однак він ухвалений задовго до реформування медичної галузі, тому не визначає співвіднесеності об'єктів у медичній сфері встановленим сучасним рівням медичної допомоги.

Медична допомога визначається в законодавстві як діяльність професійно підготовлених медичних працівників, спрямована на профілактику, діагностику, лікування та реабілітацію у зв'язку із хворобами, травмами,

отруєннями і патологічними станами, а також у зв'язку з вагітністю та пологами [1]. Однак медичну допомогу, як зазначає О. Лупина, не можна зводити лише до системи послуг, які надаються медичними закладами, оскільки вона охоплює значно ширший спектр: профілактичну, лікувально-діагностичну, реабілітаційну, протезно-ортопедичну і зубопротезну, окрім того, до медичної допомоги також можна віднести заходи соціального характеру з догляду за хворими непрацездатними та інвалідами [3, с. 416]. І. Ситютою наводиться така дефініція: медична допомога – це вид професійної діяльності, який включає сукупність заходів, спрямованих на профілактику, діагностику, лікування і реабілітацію, з метою збереження, зміцнення, розвитку та, у разі порушення, відновлення максимально досяжного рівня фізичного й психічного стану людського організму, що здійснюється медичними працівниками, які мають на це право згідно із чинним законодавством [4, с. 278].

Зауважимо, що медичні заклади, наведені у вищезазначеному переліку, надають медичні послуги населенню в значно більшому обсязі, саме тому дефініція «медична допомога» потребує подальшого доопрацювання фахівцями.

Вищевказаний перелік був доповнений відповідно до наказу МОЗ про внесення змін до Переліку закладів охорони здоров'я від 15 червня 2016 р. № 596. До нього були внесені Центр громадського здоров'я МОЗ та Центр превентивної медицини Державного управління справами [5]. Вважаємо за необхідне вказати на підстави для створення таких органів із подальшим внесенням до загального переліку медичних закладів.

Центр громадського здоров'я МОЗ створений із метою переорієнтації державної політики в медичній сфері від політики лікування до політики зміцнення та збереження здоров'я та попередження захворювань [6]. Завдання Центру визначено в його Статуті, затвердженому наказом МОЗ від 15 квітня 2016 р. № 357, це приблизно 70 напрямів його діяльності, серед них: реалізація комплексних заходів епідеміологічного нагляду за інфекційними хворобами і неінфекційними захворюваннями, виявлення та оцінка ризиків для здоров'я населення, інформування суспільства щодо значаних питань; забезпечення готовності та своєчасного реагування на епідемії та спалахи інфекційних хвороб; розроблення та реалізація комплексних програм із профілактики та лікування захворювань, які спричиняють найбільший негативний соціально-демографічний вплив та економічні наслідки; впровадження моніторингу й оцінки протидії таким хворобам та ефективних технологій виявлення і визначення шляхів мінімізації впливу чинників розвитку виникнення захворювань тощо [7].

Розпорядженням керівника Державного управління справами від 7 червня 2016 р. № 147 затверджено Положення про Центр превентивної медицини Державного управління справами [8]. Діяльності цього Центру сьогодні приділяється значна увага. Превентивна медицина – це медицина профілактична, принципами якої є не пасивне очікування хвороби, а проведення застережливих і коригуючих заходів задовго до її розвитку. Ця медицина орієнтована насамперед на підтримку здоров'я, поліпшення його якості, на попередження процесів передчасного старіння організму [9]. Превентивні центри входять до відомчих медичних закладів, зокрема, такий центр створений за наказом Міністерства внутрішніх справ від 14 червня 2017 р. № 507 [10].

Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19 листопада 1992 р. № 2801–ХІІ, на відміну від наказу МОЗ № 385, не містить повного переліку закладів охорони здоров'я, лише наводить їх види залежно від форми власності, організаційно-правової форми. Ним встановлено, що залежно від форми власності заклади охорони

здоров'я утворюються та функціонують як державні, комунальні, приватні чи засновані на змішаній формі власності. Державні та комунальні заклади охорони здоров'я не підлягають приватизації. За організаційно-правовою формою заклади охорони здоров'я державної власності можуть утворюватися та функціонувати як казенні підприємства або державні установи. За організаційно-правовою формою заклади охорони здоров'я комунальної власності можуть утворюватися та функціонувати як комунальні некомерційні підприємства або комунальні установи. Заклади охорони здоров'я приватної власності не обмежені у виборі організаційно-правової форми [11].

Проект закону України «Про заклади охорони здоров'я та медичне обслуговування» від 8 січня 2014 р. містить основні правові, економічні й організаційні засади створення і функціонування закладів охорони здоров'я незалежно від форм власності й організаційно-правової форми здійснення їхньої господарської діяльності під час надання медико-санітарної допомоги населенню.

Проектом встановлені оновлений перелік і класифікація закладів охорони здоров'я залежно від:

- 1) форми власності (державні, комунальні, приватні);
- 2) організаційно-правової форми (бюджетні установи, державні та комунальні некомерційні підприємства, господарські товариства, приватні підприємства, відокремлені підрозділи юридичних осіб, об'єднання підприємств тощо);
- 3) видів медичної допомоги:

– заклади охорони здоров'я із забезпечення надання *первинної медичної допомоги*, до яких належать центри первинної медичної (медико-санітарної) допомоги, що надають первинну медичну допомогу населенню в амбулаторних умовах. До складу таких центрів можуть входити амбулаторії та медичні пункти як структурні та відокремлені структурні підрозділи;

– заклади охорони здоров'я із забезпечення стаціонарної та/або амбулаторної вторинної (спеціалізованої) медичної допомоги, до яких належать:

– багатопрофільні лікарні інтенсивного лікування двох видів, для дорослих і дітей, що забезпечують надання вторинної (спеціалізованої) медичної допомоги, у разі їх знаходження в гострому стані захворювання або із хронічними захворюваннями, що потребують інтенсивного лікування;

– лікарні планового лікування двох видів, для дорослих і дітей, що надають планову спеціалізовану консультативну та стаціонарну медичну допомогу, коли інтенсивного лікування не потрібне;

– консультативно-діагностичні центри, що надають консультативно-діагностичну вторинну (спеціалізовану) медичну допомогу населенню і створюються в складі багатопрофільної лікарні інтенсивного лікування або як окрема юридична особа;

– спеціалізовані медичні центри (спеціалізовані лікарні), що забезпечують надання вторинної (спеціалізованої) медичної допомоги за одним профілем;

– заклади охорони здоров'я із забезпечення *третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги*, до яких належать:

– багатопрофільні обласні (республіканські) лікарні двох видів, для дорослих і дітей, що забезпечують надання третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги в умовах цілодобового стаціонару, денного стаціонару або амбулаторних умов, у разі їх перебування в гострому стані або із хронічними захворюваннями, що потребують високоспеціалізованого медичного втручання, з обов'язково наявністю відділень екстреної (невідкладної) медичної допомоги;

– високоспеціалізовані медичні центри, що забезпечують надання третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги за одним профілем;

4) заклади охорони здоров'я системи екстреної медичної допомоги;

5) хоспіси;

6) заклади охорони здоров'я з медичної реабілітації;

7) інші заклади охорони здоров'я відповідно до їхнього профілю та спеціалізації, зокрема клінічні лікарні, університетські клініки, університетські лікарні, аптеки [12].

Зазначимо ґрунтовність наведеної класифікації закладів у сфері охорони здоров'я, чітке визначення організаційно-правових форм медичних закладів, об'єктів первинної медичної допомоги, вторинної (спеціалізованої) медичної допомоги, третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги, визначення таких понять, як лікарні інтенсивної медичної допомоги, хоспісу та ін. Ухвалення вказаного проекту закону України впорядкує діяльність закладів у сфері охорони здоров'я відповідно до встановлених організаційно-правових форм, спрямованості та профілю вказаних органів.

Зуважимо, що наведені переліки закладів у сфері охорони здоров'я є неповними. Окрім них, в Україні працюють й інші центри в тій чи іншій сфері охорони здоров'я. Так, постановою Кабінету Міністрів України від 24 квітня 2000 р. № 695 встановлений Перелік державних та комунальних закладів охорони здоров'я державних наукових установ, які мають право провадити діяльність, пов'язану із трансплантацією органів та інших анатомічних матеріалів людини. У ньому визначені заклади охорони здоров'я і наукові установи, які мають право провадити діяльність із трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людини; а також діяльність, пов'язану із трансплантацією органів людини; із трансплантацією тканин людини; із трансплантацією клітин людини; із трансплантацією клітин людини в разі опікових уражень; провадити вилучення органів у донорів-трупів; а також заклади охорони здоров'я, в яких мають право здійснювати вилучення анатомічних матеріалів у донорів-трупів для подальшої трансплантації тканин та виготовлення біоімплантів [13].

Свій перелік закладів охорони здоров'я, затверджений наказом Міністерства внутрішніх справ України від 14 червня 2017 р. № 507. До нього входять лікувально-профілактичні заклади, амбулаторно-поліклінічні заклади, санаторно-курортні заклади, санітарно-профілактичні заклади, фармацевтичні заклади й інші [10].

Класифікації закладів у сфері охорони здоров'я розробляють науковці, їх аналіз дозволяє зробити висновок про більш спрощений поділ медичних закладів на групи та виокремлення значно меншої кількості різновидів об'єктів. Так, Л. Ярулліна медичні заклади поділяє за:

1) належністю до форм власності (державні, комунальні, приватні);

2) напрямками діяльності (лікувально-профілактичні, санаторно-профілактичні, фізкультурно-оздоровчі, діагностичні, аптечні, науково-медичні);

3) ланками надання медичної допомоги (екстрена медична допомога, первинна, вторинна, третинна медична допомога, паліативна та хоспісна допомога);

4) спрямуванням діяльності (основні, допоміжні, контролюючі);

5) способом фінансування й організаційно-правовим статусом (бюджетні установи, казенні підприємства, університетські клініки, господарські товариства) [14, с. 126–127].

А. Симонян класифікує медичні заклад за:

а) формою власності (державні, комунальні, приватні);

б) метою здійснення господарської діяльності (з метою одержання прибутку або без такої мети, а для досягнення соціального результату);

в) доступністю медичної допомоги й іншого медичного обслуговування (загальнодоступні, відомчі й інші, що обслуговують лише окремі категорії населення);

г) напрямом діяльності (лікарняно-профілактичні, санітарно-профілактичні, медико-соціального захисту);

г) спеціалізовани (однопрофільні, багатопрофільні) [15, с. 9].

О. Баєва наводить такі класифікаційні ознаки медичних закладів:

1) сфера діяльності (зклади лікувально-профілактичні, аптеки, санаторно-профілактичні заклади, заклади санітарної просвіти, медико-соціального захисту, центри медичної статистики, молочні кухні, бюро судово-медичної експертизи тощо);

2) організаційно-правова форма (державні, відомчі, приватні, господарські товариства, об'єднання юридичних осіб);

3) розмір;

4) участь у науково-дослідній роботі (клініки при НДІ, клінічні заклади охорони здоров'я, науково-дослідні підрозділи фармацевтичних фірм);

5) інші [16, с. 242].

Вважаємо, що під час класифікації закладів у сфері охорони здоров'я науковці повинні враховувати такий поділ і в нормативно-правових актах, у цьому разі їх перелік був би оптимальним.

На наш погляд, класифікацію медичних закладів можна здійснювати залежно від обраних критеріїв ще й по-іншому, зокрема: за способом отримання доходу (прибуткові та неприбуткові); за організаційними формами (стаціонар, амбулаторія, поліклініка, станція швидкої медичної допомоги, лабораторія, аптека); за профілями роботи (лікувальні, науково-педагогічні, лікувально-діагностичні, установи та заклади державної санітарно-епідеміологічної служби, санаторно-оздоровчі заклади, медико-соціальні заклади, фармацевтичні, спеціалізовані).

Лікарняні заклади ми можемо також класифікувати на: багатопрофільні (госпіталь для інвалідів війни, перинатальний центр, студентська лікарня, дитяча спеціалізована лікарня «Охматдит», госпіталь для воїнів-інтернаціоналістів та ін.); однопрофільні (наркологічний диспансер, травматологічна лікарня, інфекційна лікарня, дерматовенерологічна лікарня, онкологічний диспансер, туберкульозний диспансер та ін.); спеціалізовані лікарняні заклади (кардіологічний диспансер, лікарсько-фізкультурний диспансер, ендокринологічний диспансер та ін.); лікарняні заклади особливого типу (хоспіс, обласне дитяче патолого-анатомічне бюро, спеціалізований диспансер радіаційного захисту населення, алергологічна лікарня, лепрозорій та ін.)

Висновки. Аналіз нормативно-правових актів свідчить про недостатню впорядкованість переліку об'єктів у сфері охорони здоров'я, відсутність єдиного оптимального правового акта з урахуванням тих медичних закладів, які створені в сучасних умовах для надання всебічної медичної допомоги населенню. Варто також зазначити неоднозначність розроблення науковцями класифікації об'єктів управління у сфері охорони здоров'я та її невідповідність законодавчо та нормативно визначеним. Вважаємо, що така класифікація може бути здійснена вченими за визначеними ними критеріями, однак водночас повинні враховуватися й законодавчі норми.

Список використаної літератури:

1. Про внесення змін до Основ законодавства України про охорону здоров'я: Закон України № 3611–VI від 7 липня 2011 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3611-17>.

2. Про затвердження переліків закладів охорони здоров'я, лікарських, провізорських посад та посад молодших спеціалістів із фармацевтичною освітою у закладах охорони здоров'я: наказ МОЗ від 28 жовтня 2002 р. № 385. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0892-02>.

3. Лупина О. До питання про поняття медична допомога в системі соціального забезпечення фізичних осіб. Форум права. 2012. № 2. С. 414–418.

4. Сенюта І. Право людини на медичну допомогу: деякі теоретико-практичні аспекти. Медичне право України: правовий статус пацієнтів в Україні та його законодавче забезпечення (генезис, розвиток, проблеми і перспективи вдосконалення): матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції 17–18 квітня 2008 р., м. Львів. С. 277–283.

5. Розширено перелік закладів охорони здоров'я. URL: <https://uteka.ua/ua/publication/Rasshiren-perechen-zavedenij-ohranu-zdorovya>.

6. Побудова нової системи громадського здоров'я в Україні. URL: <http://moz.gov.ua/article/news/pobudova-novoi-sistemi-gromadskogo-zdorovja-v-ukraini>.

7. Статут державної установи «Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України»: наказ МОЗ від 15 квітня 2016 р. № 357. URL: <https://phc.org.ua/uploads/files/C%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82%20%D0%A6%D0%93%D0%97%202018.pdf>.

8. Положення про Центр превентивної медицини Державного управління справами, затверджене розпорядженням Керівника Державного управління справами від 7 червня 2016 р. № 147. URL: <http://www.dus.gov.ua>.

9. Козлова О. Превентивна медицина і профілактика. URL: <http://medytsyna.com/preventivna-meditsina-i-profilaktika/>.

10. Про затвердження Переліку закладів охорони здоров'я Міністерства внутрішніх справ України: наказ МВС України від 14 червня 2017 р. № 507. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0845-17>.

11. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801–XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.

12. Про заклади охорони здоров'я та медичне обслуговування: проект закону від 8 січня 2014 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=49448.

13. Перелік державних та комунальних закладів охорони здоров'я, державних наукових установ, які мають право провадити діяльність, пов'язану із трансплантацією органів та інших анатомічних матеріалів людини: постанова Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2000 р. № 695. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/29445007>.

14. Ярулліна Л. Об'єкти управління у сфері охорони здоров'я: критерії та відмінності. Юридична осінь 2012 р.: зб. тез доп. та наук. повідомл. учасн. всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених та здобувачів (13 листопада 2012 р.) / Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Х., 2012. С. 124–127.

15. Симонян А. Господарсько-правовий статус суб'єктів медичної практики: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. Вінниця, 2016. 260 с.

16. Басва О. Менеджмент у галузі охорони здоров'я: навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 640 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Терзі Олена Олександрівна – кандидат юридичних наук, доцент кафедри філософії і біоетики Одеського національного медичного університету

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Terzi Olena Oleksandrivna – Candidate of Law Sciences, Associate Professor of the Philosophy and Bioethics Department of Odessa National Medical University

terzi.elena@ukr.net